ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 122, Kasım 2021, s. 148-166

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.54002>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
28.10.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.11.2021

Doç. Dr. Burcu BÖCEKLER

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Fotoğraf ve Video Anasanat Dalı
burcubocekler@gmail.com
Orcid: 0000-0001-8799-2978

HIZLI, KOLAY VE UCUZ: KODAK'IN ORTAYA ÇIKIŞI VE DEĞİŞEN FOTOĞRAF KÜLTÜRÜ

Öz

Kodak, *George Eastman (1854-1932)* tarafından tasarlanan ve 1888 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde piyasaya sürülen bir fotoğraf makinesidir. Kodak “Siz deklanşöre basın gerisini biz hallederiz!” sloganı ile fotoğraf eğitimi olmayan orta sınıf insanların fotoğraf çekebilmesini sağlamıştır. Kodak ile birlikte fotoğrafta yeni bir dönem başlamıştır. Kodak fotoğraf makinesinin içinde 100 adet fotoğraf karesinin pozlanabileceği bir film vardır. Makinenin kullanımı kolaydır, objektifi sabittir, vizörü yoktur ve elde taşınabilir. Bu fotoğraf makinesi ile birlikte isteyen herkes fotoğraf çekebilir hale gelmiştir. Kodak, müşterisine bir paket fotoğraf hizmeti vermesi ile fotoğraf tarihinde bir ilki gerçekleştirmiştir: fotoğraf çeken bir müşteri, filmi bitirdikten sonra fabrikaya gönderir. Fotoğraf makinesi fabrikaya ulaşınca içindeki film çıkarılarak banyo edilir, fotoğraflar basılır ve kartonlara yapıştırılır. Ardından fabrikada makineye yeni film takılır ve müşteriye geri gönderilir. Bu kolay hizmet ile fotoğraf üretimi demokratik hale gelmiştir. Kodak, fotoğraf kültüründe birçok değişikliğe sebep olmuştur. “Şipşak/enstantane” fotoğraf türü ortaya çıkmıştır. Kodak; fotoğraf çekme, fotoğraf çekirme, fotoğrafları saklama ve fotoğrafları anlamlandırma ile ilgili yeni alışkanlıkların kazanılmasını sağlamıştır. Bu çalışmanın amacı, fotoğraf tarihinde Kodak'ın ne gibi değişiklikler yarattığını incelemektir. Bu bağlamda, bu çalışmada Kodak'ın ortaya çıkış süreci ele alınmış, Kodak'ın 1888-1900 yılları arasındaki fotoğraf makineleri anlatılmıştır. 19. yüzyıl sonunda Kodak ile değişen fotoğraf kültürü,

Kodak'ın fotoğrafa getirdiği yenilik ve değişiklikler fotoğrafın erken dönem tarihi ile karşılaştırılarak irdelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kodak, George Eastman, Fotoğraf Kültürü, Şipşak Fotoğraf, Aile Albümleri.

FAST, EASY AND CHEAP: INTRODUCTION OF KODAK AND TRANSFORM PHOTOGRAPHY CULTURE

Abstract

Kodak is a camera, designed by George Eastman (1854-1932) and introduced in the United States in 1888. With its slogan “You press the button we do the rest!” Kodak enabled middle-class women and men without photography education to take pictures. A new era in photography began with Kodak. There is a film inside a Kodak camera on which 100 photos can be exposed. The camera is a handheld one, easy to use, with a fixed lens and no viewfinder. With this camera, anyone was able to take pictures. Kodak broke new ground in the history of photography by providing photo-finish photography services to its customers: A customer who takes pictures, after he/she finishes the film he/she sends it to the factory. When the camera arrives at the factory, the film inside it is removed and developed, the photographs are printed and pasted on cardboard. Then a new film is loaded to the camera at the factory and is sent back to the customer. With this easy service, photography has become a democratic process. Kodak has brought about changes in photography culture. The “snapshot genre” emerged with Kodak. With this camera new habits related to taking pictures, to be taken by someone, to storing photography, and to interpreting photography were born. The aim of this study is to examine how the introduction of Kodak changed the history of photography. In this context, the introduction of Kodak is discussed and the Kodak cameras between the years of 1888 and 1900 are explained. The new photography culture at the end of the 19th century with the introduction of Kodak, the innovations and changes that Kodak brought to photography are examined by comparing them with the early history of photography.

Keywords: Kodak, George Eastman, Photography Culture, Snapshot Photography, Family Albums.

GİRİŞ

Paris Bilimler Akademisi'nden 1839'da tüm dünyaya duyurulan fotoğraf, 19. yüzyıl boyunca teknik gelişimini sürdürmüştür. 1880'lere kadar el emeği ile fizik ve kimya bilgisi gerektiren bir zanaat olarak fizikçilerin, kimyagerlerin, optikçilerin ve eski minyatür ressamlarının ilgilendiği bir uğraşken yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde isteyen herkesin deneyimleyebildiği, hızlı ve zahmetsiz bir boş zaman aktivitesi haline gelmiştir.

Fotoğraf 19. yüzyıl boyunca farklı bilim dalları ile ilişki içinde olarak bilimlerin bir yardımcısı olmuş, zaman ilerledikçe gelişmiş, yaygınlaşmış ve endüstri çağının bir ürünü olarak var olduğu modern dünyanın ihtiyaç ve gereksinimlerine göre sürekli kendini yenilemiştir. 1880'lere gelindiğinde fotoğraf artık bir kitle üretim ve tüketim nesnesi olarak modern dünyanın vazgeçilmezleri arasına girmiştir. Bilim insanları, dagerotipin keşfinden sonra yeni fiziksel ve kimyasal buluşlar yapmışlar, gerçekliğe en yakın görüntüyü elde etme çabalarını

sürdürmüşlerdir. Bu amaç ile ışığa daha duyarlı kimyasallar üretilmiş, bu kimyasallar farklı yüzeyler üzerine denenmiş, bu gelişmelere bağlı olarak da kullanımı kolay olan fotoğraf makinesi tasarımları ve seri üretimleri yapılmıştır. Böylece fotoğraf çekmek pratik bir süreç haline gelmiş, pratikleştikçe de ona olan ilgi artmıştır.

1839-1870 yılları arasında birçok alanda çalışma yapılsa da yapılan çalışmaların sonuçları 1870'lerden itibaren alınmaya başlanmıştır. 1870 ve 1880'lerde fotoğraf sürecini kolaylaştırmaya yönelik önemli teknik gelişme gerçekleşmiştir. “Kuru jelatin cam plakaların (dry gelatin plate negatives)” ve “elde taşınan fotoğraf makinelerinin (hand-held camera)” icat edilmesi bunların en önemlileridir (Gernsheim ve Gernsheim, 1955, s. 329, 410). Bu gelişmelerle birlikte fotoğraf daha çok insanın ilgilendiği bir uğraş haline gelmiştir. Ancak bu teknik ilerlemelere rağmen içinde hala zorluklar taşıyan bir süreçtir. Bu zorlu süreç 1888'de “Kodak” adı verilen yeni bir fotoğraf makinesi ile birlikte sona ermiş, fotoğraf tarihinde yeni bir dönem başlamıştır.

Kodak, bir girişimci olan George Eastman (1854-1932) tarafından New York'un Rochester bölgesinde “Eastman Dry Plate Company” adlı fabrikada üretilmeye başlanan ve piyasaya sürülen bir fotoğraf makinesinin adıdır. Bu marka, çok güçlü ve ilgi çekici bir slogan ile ortaya çıkmıştır. Kodak, içine doğduğu modern hayatın esprisini kendi reklamında açıkça belirtmiştir: “Siz deklanşöre basın, gerisini biz hallederiz!” Bu cümle fotoğrafın çok kolay olduğunu belirtirken diğer yandan fotoğrafta hala yer alan gizli iş gücünü özetlemektedir (Marien, 2014, s. 161). Fotoğraf böylece bireysel üretimden çıkıp üretimi büyük fabrikalarda yapılan bir endüstriyel ürün haline gelmiştir. Kodak kameranın özellikleri onun toplumda kolay ve hızlıca kabul edilmesine sebep olmuştur. Bu makine fotoğraf bilgisi olmayan orta sınıf tüketiciler için tasarlanmıştır. Kullanımı çok kolaydır, vizörü yoktur, objektif sabittir ve elde taşınabilir. İçinde 100 adet fotoğraf karesinin olduğu, “Amerikan film” adı verilen özel bir makaraya sarılı kâğıt tabanlı bir film bulunmaktadır. Kodak ile fotoğraf çeken bir fotoğrafçının süreci şu şekildedir: “Kodak fotoğraf makinesi ile fotoğraf çeken bir müşteri, filmi bitirdikten sonra fabrikaya gönderir. Film fabrikaya ulaşınca Kodak öncelikle makinenin içindeki filmi çıkararak banyo eder, fotoğrafları basar ve bu fotoğrafları kartonlara yapıştırır. Ardından makineye yeni filmi takar ve makineyi müşteriye geri gönderir.” Böylece fotoğraf hakkında teknik bilgisi olmayan bir kişi fotoğraf çekmeye başlamıştır (Marien, 2014, s. 166). Kodak, sadece bir fotoğraf makinesi markası değildir, fotoğrafın üretim aşamalarını da içeren bir hizmet sunarak fotoğrafta bir devrin başlamasına sebep olmuştur (Newhall, 1982, s. 129).

Kodak ile fotoğraf eğitimi ve kimya ile fizik bilgisi olmayan sıradan insanlar yoğun bir şekilde özel hayatlarına dair kareler çekmeye ve çekilmeye başlamışlardır. Bir piknik, bir aile yemeği, doğum günü partisi ve mezuniyet gibi herkesin hayatında var olan sıradan anlar stüdyo dışında, bir ritüele gerek kalmadan gelişigüzel şekilde belgelenmeye başlamıştır. Hayata dair sıradan anların hiçbir çaba göstermeden fotoğraflanması da “şipşak/enstantane (snapshot)” fotoğraf türünün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kodak, isteyen her kişinin amatör bir fotoğrafçı olmasını sağlamış, fotoğrafı bir üretim/tüketim nesnesi haline getirmiş ve fotoğrafın demokratikleşmesini sağlamıştır. Fotoğrafın ilk dönemlerinde seyahat edip zorlu dagerotip süreci ile fotoğraf yapan kişiler “amatör fotoğrafçı” olarak adlandırılırken (Henisch ve Henisch, 1992, s. 417) artık Kodak ile fotoğraf çeken kişiler için “amatör fotoğrafçı” tanımı yapılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla isteyen herkes amatör bir fotoğrafçı olabilmektedir.

Kodak, fotoğraf tarihinde çok yönlü bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Kodak ile

birlikte yeni bir fotoğraf kültürü doğmuştur. Bu yeni fotoğraf kültürü içinde teknik ve estetik değişiklikler getirmiştir. Kodak; fotoğraf çekme, fotoğraf çekirme, poz verme alışkanlıkları, bu fotoğrafları kullanma, fotoğrafları saklama ve fotoğrafları anlamlandırma ile ilgili yeni alışkanlıkların kazanılmasını sağlamıştır. Stüdyo fotoğrafına ve stüdyoya gidip fotoğraf çekirme alışkanlığına olan ilginin ise azalmasına sebep olmuştur.

Bu çalışmanın amacı Kodak'ın ortaya çıkış sürecini ele almak, Kodak'ın 1888-1900 yılları arasındaki gelişimini incelemek, 19. yüzyıl sonunda Kodak ile değişen fotoğraf kültürünü, Kodak'ın fotoğrafa getirdiği yenilik ve değişiklikleri irdelemektir. Bu değişiklikler, Kodak'ın 19. yüzyıl sonu fotoğraf kültüründe ne gibi gelişmelere ve değişikliklere sebep olduğunu anlamak amacı ile fotoğrafın 1880'lere kadar olan fotoğraf kültürü ve alışkanlıkları ile karşılaştırma yapılarak incelenmiştir.

1. GEORGE EASTMAN (1854-1932) VE KODAK'IN ORTAYA ÇIKIŞI

Kodak, George Eastman (1854-1932) adlı bir girişimci tarafından hayata geçirilmiştir. Eastman, 19. yüzyılda fotoğraf teknikleri ile ilgili keşif yapan diğer fotoğrafçılar gibi fotoğrafa ve fotoğrafı oluşturan kimyasal süreçlere ilgili bir kişiliktir. Eastman, 1877'de "yaş kolodyon/ıslak levha yöntemi" tekniği üzerine dersler almaya başlar ve bu tekniği öğrenir. Eastman pozlama ve banyo sürecinin oldukça zor ve zahmetli olduğu bu yöntem ile bizzat uygulamalar yaparken, 1878 yılında "The British Journal of Photography" adlı dergide yaş kolodyon tekniğinde plakaların ışığa duyarlılığını arttıracak bir yöntem üzerine yazılan bir makale görür ve bu konuda çalışmaya başlar. Işığa duyarlı emülsiyon ile kapladığı plakalarla istediği fotoğrafları çekmeyi başarinca 1878 yılının sonunda bu plakaları kendisi hazırlayıp satmaya karar verir. Böylece Kodak'a giden yolun ilk adımı atılmış olur. 1879 yılında emülsiyonun bu plakalara daha hızlı sürülmesini sağlayan, silindir şeklinde bir emülsiyon sürücü aygıtı icat eder. Amerika, İngiltere ve Avrupa'nın bazı ülkelerinde bu aygıtın patentini alır. Eastman, New York'un Rochester bölgesindeki şirketinde ürettiği bu plakaları satmaya başlar. Şirketinin ismi 1888'e kadar değişik isimler alır: "Eastman Dry Plate Company, Eastman Dry Plate and Film Company" gibi. Eastman, 1883 yılında William H. Walker adlı kamera üreticisi ile birlikte kâğıt negatif üretmeye başlar (Harding, 2008, s. 802-803). Kâğıt, bir fotografik yüzey olarak ilk kez İngiliz fotoğrafçı ve kalotipin mucidi olan Henry Fox Talbot (1800-1877) tarafından 1842 yılında kullanılmış ve başarılı olunmuş bir tekniktir. Bu, negatif/pozitif prensibine dayalı ilk fotografik yöntemdir, bu yöntem tek bir negatiftan istenildiği kadar pozitif baskı alınması mümkün kılmıştır (Lemagny ve Rouille, 1987, s. 270). Fotoğrafın seyrini değiştiren bu buluş Eastman'a da bir ilham kaynağı olmuştur. Ancak her ne kadar Eastman'ın yönteminde kâğıt kullanılıyor olsa da Talbot'unkinden tamamıyla farklı bir tekniktir. Eastman'ın uyguladığı bu yöntemde görüntü jelatin emülsiyon içinde oluşmaktadır, kâğıt sadece destek görevini görmektedir (Gernsheim ve Gernsheim, 1955, s.406).

Eastman, çalışması ile iki konuda başarı yakalamıştır: ışığa daha duyarlı dolayısıyla daha az pozlama süresine ihtiyaç duyan duyarlı bir yüzey elde etmiş ve kırılmalı/ağır cam plaka yerine kullanımı kolay ve pratik kâğıt süreci bir hayli kolay hale getirmiştir. Eastman, fotoğraf tarihinde daha önceden denenmiş ancak tam olarak başarı elde edilememiş bir başka yöntemi daha denemiştir. O da standart cam plakanın kullanıldığı kameraya yirmi dört adet kâğıt negatifi bir ruloya sararak yerleştirmek. Bu sistemde makinenin üzerindeki anahtar şekilli düzenek çevrildikçe kâğıt negatifler hareket ediyordu ve pozlanabiliyordu. George Eastman'ın bir sonraki hamlesi elde taşınabilen ve içinde kâğıt negatfin bir ruloya sarıldığı bir fotoğraf

makinesi modeli geliştirmek olmuştur. 1886'da ortağı Franklin M. Cossitt ile kutu formunda, elde taşınabilen ve içinde hem rulo kâğıtlık (makara) bulunan hem de geleneksel cam plakaların kullanılmasına izin veren bir kamera için patent almışlardır. Ancak bu kameranın da kullanımı hala zordur. 1887'nin Ekim ayında ise George Eastman fotoğraf tarihinde bir dönüm noktası olan keşfini gerçekleştirmiştir. Geliştirdiği ve "rollholder breast camera" adını verdiği bu yeni keşfi 1888 yılının Haziran ayında piyasaya sürmüştür. Bu kameranın akıllara kazınan çok etkileyici bir adı vardır: KODAK (Harding, 2008, s.803) (Resim 1). George Eastman, bir girişimci olarak icat ettiği makinenin isminin etkileyici ve akılda kalıcı olmasını istemiştir. Eastman, Kodak ismi ile ilgili olarak, öncelikle K harfinin alfabede bulunan keskin ve sert bir harf olduğunu bunun da hoşuna gittiğini açıklar. Ardından bu kelimenin yabancı bir kelime veya isim olmadığını, kendisi tarafından keşfedilen ve belirli bir amaca hizmet eden bir ticari markaya verilen isim olduğunu vurgular. Bu kelimenin kısa olması sebebiyle akılda kaldığını, kelimenin telaffuzunun kolay olduğunu ve bu sebeple yanlış telaffuz edilmesinin hiçbir dilde mümkün olmadığını belirtir (Harding, 2008, s.803). Kodak kelimesi öylesine bir yaygınlık kazanmıştır ki fiil, sıfat ve zarf olarak da kullanılmıştır: Fotoğraf çekmeye gitmeyi ifade etmek için "Kodak'a gidiyorum" gibi (West, 2000, s. 22).

Resim 1: Kodak'ın İlk Reklamı, 1888.

Kaynak:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8e/You_press_the_button%2C_we_do_the_rest_%28Kodak%29.jpg. Erişim Tarihi: 10.10.2021.

2. 1880-1900 YILLARI ARASINDA ÜRETİLEN İKİ FOTOĞRAF MAKİNESİ TÜRÜ: DEDEKTİF VE MİNYATÜR FOTOĞRAF MAKİNELERİ

Kodak'ın keşfine kadar, yapılan çalışmaların en büyük amacı en keskin fotoğrafın en kısa sürede ve en pratik şekilde elde edilmesi olmuştur. Fotografik yüzey olarak en kullanışlı malzemeler (kâğıt, cam vs.) aranmıştır. Diğer yandan bu yüzeylere uygulanacak ışığa duyarlı kimyasalların hassasiyeti üzerine araştırmalar yapılmıştır. Üçüncü araştırma alanı ise makine boyutlarının küçülmesi ve tasarımın mükemmelleştirilmesi üzerine yapılanlardır. Dördüncüsü ise objektif sistemleri üzerine gerçekleşen teknik yeniliklerdir. Bu objektiflerin ışığa en duyarlı hale getirilmesi için fotoğraf tarihinin başlangıcından itibaren çok büyük aşama kaydedilmiştir. Kuşkusuz 1880'lere gelene kadar birçok fotoğrafçı, kimyager ve mucit çok dâhiyane fikirler ile keşifler gerçekleştirmişlerdir. Bu keşifler kullanışlı olmamaları ya da sınırlı bir amaca hizmet etmeleri sebebiyle yaygınlaşmamıştır.

Ancak tüm bu çabalar 1880'lerden itibaren sonuç vermeye, fotoğraf makinelerinde kayda değer değişimler birbiri ardına gerçekleşmeye başlamıştır. Birincisi gelişme kolodyon yerine jelatinin ışığa duyarlı malzeme olarak kullanılmaya başlanmasıdır. “Yaş kolodyon/ıslak levha yöntemi (Wet Plate Collodion)” Frederic Scott Archer (1813-1857) tarafından 1848 yılında icat edilmiştir ve bu teknik 1850'lerden 1880'lere kadar kullanılmıştır. Bu yöntem adını cam plakalar üzerine sürülen sıvı bir madde olan kolodyondan almaktadır. Cam üzerine sürülen bu madde ile cam, ışığa duyarlı yüzey haline getirilir (Green, 2008, s.1485). Bu teknik içinde zorluklar içeriyordu. Birinci zorluk makinelerin ve tripotların çok ağır olmasıydı. İkinci zorluk ise cam üzerine sürülen kolodyonun kurumadan pozlanması ve banyo edilmesi gerekliliği idi. Dolayısıyla bu işlemleri yapabilmesi için fotoğrafçının yanında siyah çadırını, gerekli kimyasalları ve daha birçok teçhizatı araziye götürmesi gerekiyordu. Bu durum da hiç pratik değildi. Üçüncü zorluk kırılğan olan cam plakaları saklamanın zorluğuydu (Davenport, 1999, s. 23).

Yaş kolodyon tekniği mevcutken daha iyi fotoğraflar elde etmek için farklı çalışmalar da eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir. 1860'da İngiltere'de Dr. J. M. Taupenot “kolodyon kuru plaka (collodion dry plate)” keşfini yaptı. Ancak bu malzeme hala çok yavaştı ve bu da uzun sürede fotoğraf çekmek anlamına geliyordu. 1870'lerde John Burgess, Richard Kennett ve Charles Harper Bennet kolodyon yöntemi için jelatin bromür plakalar üzerine çalışmalar gerçekleştirdi (Rosenblum, 1997, s. 442). 1871'de Dr. Richard L. Maddox'un (1816-1902) keşfi ise fotoğraf tarihinde bir dönüm noktası oldu. Maddox, “kuru jelatin cam plaka” üretmeye başladı. Bu teknikte ışığa duyarlı malzeme olarak kolodyum yerine jelatin kullanıldı. Kuru olarak da işlev gören jelatin, cam plakaların seri olarak üretilmesine ve pazarlanmasına olanak sağladı. Çeşitli şirketler tarafından seri olarak üretilen ve karton kutularda hazır olarak satılan bu cam plakalara uygun fotoğraf makineleri üretildi ve bu plakalar 1880'lerden 1900'lerin başlarına kadar amatör fotoğrafçılar tarafından elde taşınan fotoğraf makinelerinde çok yaygın olarak kullanıldı (Davenport, 1999, s. 22).

Diğer çalışmalar fotoğraf makinelerinin boyutunun küçülmesi üzerine yapılanlardır. Fotoğraf makinesinin boyutunun küçülmesi ile ilgili çalışmalar 1850'lerden itibaren yapılmaktaydı ve bu tarihlerden itibaren küçük boyutlu makineler mevcuttu. William Henry Fox Talbot (1800-1877) kâğıt üzerine pozlama yapabileceği ve ilk deneylerini gerçekleştirdiği “Maustrap (Farekapanı)” adını verdiği bir minyatür kamera tasarlamıştır (Frizot, 1998, s. 27). 1840'ta John William Draper (1811-1882) dagerotiplerin fotoğraflarının çekilmesi için bir küçük kamera kullanımını önermiştir. 1858'de Thomas Skafie (1806-1876) 6,5x6,5 cm'lik kare bir formatta negatife görüntü elde edilmesini sağlayan f/2.2 objektife sahip fotoğraf makinesi tasarlamıştır (Newhall, 1982, s. 217). Ancak 1880'lere kadar tam anlamı ile başarı sağlanamamıştır. 1880'lerde iki tür fotoğraf makinesi üretilmiştir. Birincisi Kodak gibi “elde taşınan kutu fotoğraf makineleri (hand-held dry plate camera)” olarak adlandırılan fotoğraf makinesi türüdür. Bu fotoğraf makineleri “dedektif fotoğraf makineleri (detective cameras)” olarak adlandırılır. Bu makineleri kullanmak kolaydır ve gerekli ışık koşulları sağlandığında enstantane fotoğrafı çekmek mümkündür. Bu fotoğraf makinelerin en ünlüsü 1883 yılında William Schmid tarafından tasarlanan Patent Detective Camera'dır. Bu makinede o dönemde icat edilen diğer elde taşınan makinelerde kullanıldığı gibi “kuru plaka (dry plate)” kullanılır (Rosenblum, 1997, s. 446-447). Bu makinelere onların ne kadar hızlı ve küçük olduklarını ifade eden çeşitli isimler verilmiştir: “şahin gözü (hawk eye camera)”, “instanograf (instantograph)” gibi (Hirsch, 2000, s. 174).

Diğer yandan özel tasarımlı minyatür makineler de icat edilmiştir. Bu fotoğraf makineleri kitap, tabanca, dürbün ve baston görünümünde üretilen, gizlice fotoğraf çekmeye yarayan makinelerdir. Örneğin 1886'da keşfedilen “Gray-Stirn Vest Camera” gömlek kolu altından fotoğraf çekme imkânı veren ve 4,4 cm çapında bir negatif üreten bir fotoğraf makinesidir. Ancak tüm bu fotoğraf makinesi üretimine ve pazarına rağmen Kodak o güne kadar olan sistemlerin en kullanışlı ve hafifini üretmiştir. Onun bu başarısının bir temeli hızlı ve pratik filmi üretmesinden ve bu filmi makine içine yerleştirme düzeneğini mükemmel şekilde tasarlamasından ileri gelmektedir. Bu başarı da eş zamanlı olarak Kodak'a benzer birçok fotoğraf makinesi üretilmesini sağlamıştır. Kodak'ta rulo filmi tutmak için içinde bir makara sistemi, filmi ilerletmek için bir sarma kilidi ve deklanşör olarak ise bir ip vardı. Bu tasarımı diğer üreticiler de taklit etti ve o makinelerde de Kodak roll film kullanılabilir hale geldi. Bu da fotoğraf pazarının büyümesi demek oluyordu. Kuşkusuz bu alanda da daha önce birçok çalışma yapılmıştı. Plaka kameralar için roll film aparatı 1854'te Melhuish ve Joseph Blakeley Spencer tarafından icat edilmişti, 1855 yılında Humbert de Molard ve Camille Silvy bu aparata benzer keşifler yapmışlardı. 1875 yılında ise Londra'da Leon Warnerke 100 fotoğraf çekilecek uzunluktaki filmin yerleştirilebileceği bir pratik düzenek tasarlayarak patent almıştı ancak bu filmin ışığa duyarlılığı düşük olduğu için pek rağbet görmemişti (Rosenblum, 1997, s. 446-447).

3. KODAK: SİZ DEKLANŞÖRE BASIN GERİSİNİ BİZ HALLEDERİZ!

Kodak, ticari bir marka olarak her anlamda çok başarılı bir girişim örneğidir. Sadece ismi ile değil, piyasaya makinelerini sürerken kullandığı slogan çok etkileyicidir: “Siz deklanşöre basın gerisini biz hallederiz!” Kodak, müşterisine deklanşöre basmak dışında bir şey yapmayacağını garantisini bu slogan ile vermiştir. Kodak fotoğrafın teknik süreci ile ilgili çok önemli bir teknik ilerlemeye ve terminolojik bir ifade değişikliğine de sebep olmuştur. “Fotoğraf yapmak” artık “fotoğraf çekmek” haline gelmiştir. Dagerotip, kalotip, yaş kolodyon gibi teknikler oldukça zorlu süreçlerdi ve özellikle dagerotip için, dakikalarca süren pozlama süreleri ve bu zorlu kimyasal süreç sebebiyle “dagerotip yapmak” tanımı kullanılmıştır (Hirsch, 2000, s. 32).

Kuşkusuz fotoğrafın bu kadar kolay hale gelmesinin en önemli sebebi negatiftaki keşiftir. Eastman'ın Amerikan film adını verdiği filmin kendine has bazı özellikleri vardı. “Soyulabilen film (stripping film)” olarak da adlandırılan bu film eski kırılğan cam negatiflere göre pratik özelliklere sahip olduğu kadar hala zahmetli ve özveri isteyen bir süreçti. 1885'te piyasaya sürülen ve 1891 yılında kadar kullanılan bu film birkaç katmandan oluşmaktaydı: Kâğıt tabakası, suda eriyen bir çeşit jelatin tabakası ve emülsiyon. Işığa duyarlı jelatin emülsiyon ise bu katmanın üzerinde yer alıyordu. Film ılık suda banyo edildikten sonra sertleşen bu jelatin görüntünün kâğıt üzerinden sıyrılarak çıkmasını sağlıyordu (Newhall, 1982, s. 129). Sıyrılan bu görüntü cam üzerine aktararak baskı için hazır hale geliyordu. Ancak 1889 yılında Eastman, saydam bir malzeme üzerine negatif üretmeyi başarmıştır. Bu yeni film, selülöz nitrat tabandan oluşan bir filmidir. Bu filmin keşfi fotoğraf tarihinde bir devrimdir ve dijital fotoğrafın keşfine kadar bu filmler kullanılmıştır.

1891'de ise Kodak, amatör fotoğrafçıların filmlerini açık havada kendilerinin takabileceği şekilde üretmeye başlamıştır. 1902'de ise “Kodak Geliştirme Makinesi (Kodak Developing Machine)” olarak adlandırdığı film yıkama (geliştirme/durdurma/sabitleme) tankını üretmiştir. Bu makine/tank ile karanlık odaya ihtiyaç kalmadan filmin banyo edilmesi mümkün

hale gelmiştir.¹ Diğer yandan flaş teknolojisinde de gelişmeler yaşanmıştır. Kodak 1915 yılında flaş plakaları üreterek 1860'lardan itibaren kullanılan magnezyum tozu ve lambaya olan ihtiyacı da ortadan kaldırmıştır (Waggoner, 2007, s. 14).

Nancy Martha West'e göre Kodak fotoğrafı eğlenceli ve kolay bir aktivite olarak lanse etmiştir ancak fotoğrafın temel süreçleri hala devam etmektedir. West, bu durumu şu cümleler ile açıklar:

“Kodak ile fotoğraf çeken amatör fotoğrafçı fotoğrafın diğer süreçlerinin de eğlenceli bir süreç olduğunu zannediyordu ancak bu böyle değildi. Negatifleri yıkama, baskı süreci ve kartonlara yapıştırma süreci büyük bir emektir ve bu Kodak tarafından saklanıyordu. Kodak, sloganı iki bölümden oluşmaktadır. Sloganın ilki amatör fotoğrafçıya ithafen yazılmıştır. Artık bir fotoğraf tüketicisi olan amatör fotoğrafçıya sadece deklanşöre basmasının yeterli olduğunu belirtir. Sloganın ikinci kısmı ise tüketicuyu ikna eder. Zor ve gizli karanlık oda sürecinin şirket tarafından yapıldığının garantisini verir. Şipşak fotoğraflar zamanının diğer tüketim nesnelerinden farklı olarak üretim süreç ve tarihlerini gizlerler. Böylece Kodak üretim belleğini yönetmiş, silmiş veya saklamış olur” (West, 2000, s. 8).

Bu üretim sürecinden soyutlanan amatör fotoğrafçı kolayca üretimine devam etmiştir. Kodak da diğer yandan 1888-1900 yılları arasında hızlı bir şekilde kendini geliştirmeye devam etmiştir.

4. 1888-1900 YILLARI ARASINDA ÜRETİLEN KODAK FOTOĞRAF MAKİNELERİ

Kodak 1888-1900 yılları arasında çok sayıda kamera üretmiştir. Ürettiği bu kameralara numaralar vererek kameraları birbirinden ayırt edilmesini sağlamıştır. İlk üretilen Kodak kamera “Kodak Kutu Kamera (Kodak Box Camera)” olarak adlandırılır ve onun ardından “Kodak No.1” ve “Kodak No.2” makineleri gelir. Bu üç kameranın birbirinden çok fazla farkı bulunmamaktadır. “Kodak No.1” ve “Kodak No.2”nin üretimi 1890'ların ortasında durdurulmuştur. Kodak'ın sadece bu iki modelinde dairesel fotoğraf elde edilmesi sebebiyle bu kameralar ile çekilmiş fotoğraflar diğer Kodak kameralar ile çekilen fotoğraflardan hemen ayırt edilebilmektedir. Kendilerine özgü estetik bir yapıları vardır (Resim 2).

¹ Detaylı bilgi için bakınız: https://www.photomemorabilia.co.uk/Paterson/Developing_Tanks/Tank_History.html, Erişim tarihi 10.10.2021

Resim 2: Kodak'ın İlk Modelleri İle Çekilen Bir Fotoğraf Örneği.

Kaynak: The Scraps Album, Compiled by Johanna Margaretha Piek (RP-F-F01198), <http://hdl.handle.net/10934/RM0001.COLLECT.266992>, Amsterdam Rijks Müzesi Koleksiyonu, Erişim Tarihi: 10.10.2021

Kodak'ın 1888 yılında ilk ürettiği elde taşınabilen Kodak Kutu Kamera yaklaşık 8.2 x 9.5 x 16.5 cm. boyutlarında idi. 57 mm sabit odak uzaklığına ve f/9 diyafram açıklığı bulunan bir objektife sahipti. Ahşap malzemeden yapılmıştı ve deri ile kaplıydı. Silindirik bir obtüratörü bulunmaktaydı. Yaklaşık 6,3 cm çapında görüntü elde edilebiliyordu. Yaklaşık 700 gram ağırlığındaydı. Hafif ve elde taşınabilir olması çok cazip bir özellikti (Resim 3-4). Makinenin diğer özelliği kâğıt bir rulo filmin ilk kez bu kamera içinde kullanılmış olmasıydı. Kameranın içinde 100 adet poz vardı, fotoğrafçı bu 100 adet fotoğrafı çektikten sonra fabrikaya gönderiyordu. Fabrikaya ulaşan filmi birkaç süreç bekliyordu. Pozlanmış olan film fabrikada banyo ediliyor, kesiliyor, basılıyor ve altın yaldızlı kenarları bulunan çikolata kahverengisi rengindeki kartonlara yapıştırılıyordu. Ardından makineye yeni bir 100 pozluk film takılıyor ve müşteriye geri gönderiliyordu (Newhall, 1982, s. 129).

Kodak, ilk kez satın alındığında fiyatı 25 dolardı. Hizmet bedeli içinde banyo ve baskı işlemlerini de içeriyordu. Ancak ikinci kez makine fabrikaya gönderildiğinde tüm bu hizmetin bedeli 10 dolar oluyordu (Davenport, 1999, s. 23). Bu makineyi kullanmak için fotoğrafa dair teknik herhangi bir bilgiye sahip olmak gerekmiyordu. Fotoğrafı çeken sadece fotoğraflarının hazır halde fabrikadan gelmesini bekliyordu. Ancak Kodak, fotoğrafın zorlu sürecini kendisi deneyimlemek isteyen fotoğrafçıya da imkân vermiştir. İlk piyasaya sürülen Kodak makineler ile birlikte filmi nasıl banyo edileceğine ve baskıyı nasıl yapılacağına dair bir kitapçık yer almıştır. İsteyen amatör fotoğrafçılar kitapçıktaki yönergeyi izleyerek kendi filmlerini banyo işlemlerinden geçirmişlerdir (Waggoner, 2007, s. 13).

Resim 3: İlk Kodak Fotoğraf Makinesi.

Kaynak: http://www.earlyphotography.co.uk/site/entry_C265.html#C995, Erişim Tarihi 10.10.2021.

Resim 4: İlk Kodak Fotoğraf Makinesi ve Bu Makine ile Üretilen Fotoğraflar, 1888.

Kaynak: http://www.earlyphotography.co.uk/site/entry_C265.html#C995, Erişim Tarihi: 10.10.2021.

Kodak'ın ürettiği ikinci makine olan Kodak No. 1, yaklaşık 8.3×9.6×16.5cm ölçülerinde, 900 gram ağırlığında bir fotoğraf makinesidir. Üretimi 1889 yılında gerçekleşmiştir. Enstantane hızı 1/25'tir. Makinenin üstünde v şeklinde bir çizgi bulunur ve bu çizgi çerçevelemeye yardımcı olmak için vardır ve görüş açısını gösterir. Makinenin üzerinde duran kol bir sonraki kareye geçilmesini sağlamaktadır. Görüntü film üzerine dairesel bir şekilde köşeleri yumuşak odak nitelikte yansıtmaktadır. Net bir fotoğraf elde etmek için en az 2,5 metre uzaktan fotoğraf çekilmesi gerekiyordu. Çeperdeki bozulmaları gizlemek ve keskin sınırlara sahip görüntüler oluşturmak için kameraya bir maske yerleştirilmiştir. Bu makineler ile yaklaşık 6,3 cm çapında dairesel fotoğraflar elde edilmiştir. Bu negatifler kontakt baskı tekniği ile basılmıştır. Kodak No.2 ise yaklaşık 8,8 cm. çapında, No.1'dekinden daha büyük dairesel negatifler ve dolayısıyla baskılar üretilmesine izin verecek şekilde tasarlanan, Kodak No.1'in geliştirilmiş bir üst modeliydi (Waggoner, 2007, s.12-13).

İlk piyasaya sürülen Kodak kameralar, vizöre sahip değildi. Dolayısıyla fotoğraf çeken kişi çerçevesini göremediği için kadraj hatalarının oluşmasına sebep olmuştur. Kodak No. 2'den

itibaren ise kameraların üzerine küçük bir vizör yerleştirilmiştir. Böylece fotoğrafçı kadrajını bilerek fotoğraf çekmeye başlamıştır (Waggoner, 2007, s. 13).

Kodak diğer yandan 1900 yılına kadar hem negatif hem de makinelerin vizör, enstantane, diyafram ve flaş gibi teknik özellikleri ile ilgili birçok yenilikte bulunmuştur. 1889 yılında Kodak, “No.3 ve No.4 Kodak Kutu Kameraları”, 1890 yılında “No.4 ve No.5 Kodak Folding Kameraları” piyasaya sürmüştür. Bu makinelere küçük birer vizör eklenmiştir. Bu modeller diğer Kodak modellerine göre daha büyük, ağır ve pahalıdır ancak teknik anlamda daha gelişmişlerdir. Artık negatifler dairesel değil dikdörtgendir. Kodak her yıl makinelerini geliştirmeye ve yeni modeller üretmeye devam etmiştir. Üretilen iki özel modelden bir tanesi 1895 tarihli “Pocket Kodak”, diğeri ise 1899 tarihli “No 4 Panoram Kodak”’dır. Pocket Kodak ile 3,8 x 5,8 cm (Resim 5) boyutundaki negatifler pozlanır. Bu makinelerin fiyatı 5 dolardır. “No 4 Panoram Kodak” 142 derecelik bir panoramik görüş açısına sahiptir. 1900 yılında ise bu makinenin bir üst modeli olan 112 derecelik daha dar bir görüş açısı sağlayan “No 1 Panoram Kodak” üretilmiştir (Harding, 2008, s. 255).

Resim 5: Pocket Kodak Kamera ve Bu Makine ile Çekilen Bir Fotoğraf.

Kaynak: Fotoğraf Yazara Ait, Everyone A Photographer adlı sergide çekilmiştir. Rijks Müzesi, Amsterdam 2019.

1898 yılına gelindiğinde Kodak yılda 100.000 kamera satıyor duruma gelmiştir. Kodak içindeki en büyük devrim ise 1900 yılında Brownie kamerayı üretmesi olmuştur. Bu makinenin fiyatı 1 dolardır ve kameraya takılan filmin fiyatı ise 15 senttir. Kodak sadece ilk yıl bu kameradan 150.000 adet satmıştır. Brownie kameralar daha ucuz malzemeden üretildiği için daha ucuza satılmıştır (Waggoner, 2007, s. 14). Kodak'ın 1900 yılında Brownie adlı fotoğraf makinesini piyasaya sürmesi ile fotoğrafta yeni bir dönem başlamıştır. Bu makineler, 1 dolar fiyatında olması ve çocukların bile kullanabileceği kolaylıkta olması fotoğrafın artık gerçek anlamda ulaşılabilir olmasını sağlamıştır (Jenkins, 2006, s. 173,174).

5. ŞİPŞAK FOTOĞRAF TÜRÜNÜN VE AİLE ALBÜMLERİNİN ORTAYA ÇIKMASI

Şipşak/Enstantane fotoğrafın bit tür olarak kabul edilmesinin, ilk şipşak fotoğraf makinelerinin üretimi ile başladığı kabul edilmektedir. Bu fotoğraf makineleri “Şipşak/Enstantane (snapshot)” fotoğrafın bir tür olarak farkına varılması için bir ortam hazırlamıştır (Zuromskis, 2013, s. 20). “Şipşak/Enstantane (snapshot)”, elde taşınan bu fotoğraf makineleri ile üretilmeye başlanan fotoğrafların geneline verilen bir terim olarak fotoğraf

terminolojisinde yer almaya başlamıştır. Şipşak, kelime anlamı olarak, “avcılar tarafından, dikkatli nişan almadan kalçadan ateşli silahla ateş etmeyi tanımlamak için kullanılan bir kelimedir” (Newhall, 1982, s. 129). Şipşak kelimesinin ilk kullanımı ise fotoğrafın ilk yıllarında John Frederick William Herschel (1792-1871) tarafından gerçekleştirilmiştir. Herschel, “şipşak fotoğraf çekme olasılığından başka bir şey kabul etmiyorum” cümlesini söylerken şipşak terimi ile saniyenin onda birini kastetmiştir. Saniyenin ikide veya üçte birinde değiştirilebilen plakalar olabileceğini ve art arda görüntü elde edilebileceğini, hareket analizi yapılabileceğini fenakistiskop² üzerinden belirtmiştir (Newhall, 1982, s. 130). Onun bu kısa sürede fotoğraf çekme hayali 1888 yılında Kodak ile birlikte başarıya ulaşmıştır. Şipşak fotoğraf türünün gelişmesi Kodak'ın genel bir hizmetler bütünü sunması sonucunda gerçekleşmiştir (Hirsch, 2000, s.175).

19. yüzyılın sonunda elde taşınan fotoğraf makinelerinin yaygınlaşması ve Kodak'ın keşfi ile birlikte sadece güzel anları belgeleme amacı ile hiçbir sanatsal amaç taşımadan fotoğraf çekme davranışı yaygınlaşmıştır. Şipşak fotoğraf türünün en temel özelliği “vernaküler/yerel/yerli” yaklaşımlara sahip olmasıdır. Bu türde fotoğraf çekenler fotoğraf çekme konusunda herhangi bir eğitim almamış, fotoğraf ekipman ve malzemelerinin doğru kullanımı konusunda deneyimsiz, temel kompozisyon kurallarını bilmeyen kullanıcılardır (Zuromskis, 2006, s.1610). Fotoğrafi çeken kişi sanat yapma amacı taşımaz. Onun temel amacı doğrudan, anlık fotoğraflar çekmek, gündelik hayatın keyfini, zevklerini dışa vurmaktır. Sevdikleri ile geçirdiği güzel anları belgelemektir. Elde taşınan fotoğraf makineleri bu amaçla fotoğraf çekilmesi sebebiyle bir nevi “anların demokratik koleksiyoneri” olmuştur. Çekilen fotoğraflar hep güzel anları yansıtmıştır (Hirsch, 2000, s. 174-175). “Milyonlarca sıradan kadın ve erkeğin hayatını zenginleştirmiş, her sıradan insan kendi fotoğraf koleksiyonuna sahip olmuştur” (Gernsheim ve Gernsheim, 1955, s. 414-415).

Bu koleksiyonlar da aile fotoğraf albümünün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kodak ile insanlar bir nesne olarak fotoğraf ile daha çok karşılaşmış, fotoğrafı benimsemiş ve böylece aile albümü tüm toplumlarda görülmeye başlanmıştır. Kâğıt üzerine basılan fotoğraflar yırtılmaması ve kaybolmaması için albümlerde muhafaza edilmeye başlanmıştır. Böylece “her aile kendi tarihsel kaydına ve aile albümlerine sahip” olmaya başlamıştır (Sontag, 2008, s. 25).

Aile albümlerinin ortaya çıkmasının en temel sebebi, amatör fotoğrafçılığın yayılması, buna bağlı olarak fotoğraf üretimindeki niceliksel artıştır. Fotoğrafların çokluğu, kendine özgü teknik estetik arşivleme koşullarının oluşmasına neden olmuştur. Fotoğraf her şeyden önce bir nesnedir. Onun bir nesne olarak sahip olduğu özellikler her teknikte değişmiş, bu sebeple bu özelliklere bağlı olarak farklı saklama tasarımları ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kodak kültürüne bağlı olarak ortaya çıkan aile fotoğraf albümlerini anlamak için insanların fotoğraflar ile bir nesne olarak kurdukları ilişkiye bakmak gereklidir. 19. yüzyıl fotoğrafında en özel saklama tasarımı 1840 ve 1850'lerdeki dagerotip döneminde görülmektedir. Dagerotip, ince bir bakır plaka üzerine pozlanan fotografik bir yöntemdir ve onun bu biricik, kırılğan ve narin yapısı özel muhafaza tasarımlarını beraberinde getirmiştir. Dagerotiplerin çoğaltılamaması onun nadide bir mücevher gibi altın yaldızlı, kırmızı ipek ve kadife kaplı çok özel kutu tasarımlarında

² Fenekististop: Sözlük anlamı aldatan görüştür. Sekiz ya da on altı bölüme ayrılmış olan bir disk üzerine ardışık hareketlerde bulunan figürler resmedilir. Çizilen her resim arasında bir yarık bulunur. Diskin ortasında ise bir delik vardır. Figürlerin çizili olduğu taraf aynaya tutulup disk döndürüldüğünde, hareket ettirilen diske disklin ortasındaki delikten bakan kişi bu resimleri kesintisiz hareket eden figürlermiş gibi algılar. Böylece hareket izlenimi yaratılmış olur (Crary, 2004, s.120).

saklanmasına sebep olmuştur (Resim 6). Batchen'e göre "fotoğrafın fiziksel bir varlık, bir obje olma durumunu en güçlü yaşatan teknik dagerotiptir" (Batchen, 2001, s. 60).

Resim 6: Albertus Pieterse, Genç Bir Kadının Portresi, Dagerotip, 1840-1860

Kaynak: Amsterdam Rijks Müzesi Koleksiyonu, <https://www.rijksmuseum.nl/en>,
<https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-F-F14459-A>, Erişim Tarihi 10.10.2021.

1850'lerden 1870'lere kadar "kart vizit (carte de visite)", 1870'lerden Kodak'ın keşfine kadar "kabine kartları (cabinet cards)" döneminde de kuşkusuz çok sayıda portre fotoğraf çekilmiştir. Bu fotoğraflar yırtılmaması için özel kartonlara yapıştırılıp, özel zarflara konulup stüdyolar tarafından müşteriye bu şekilde teslim edilmiştir (Resim 7). Bu fotoğraflardaki pozlar resmi, durağan ve çekingendir.

Resim 7: Bir Kabine Kart Örneği,

Kaynak: Burcu Böcekler Koleksiyonu.

19. yüzyıl sonunda ortaya çıkan ve 20. yüzyıl başında bir hayli yaygınlaşan aile albümleri ise insanların tamamen samimi ve rahat pozları verdiği fotoğraflardan oluşuyordu (Resim 8, 9). Çeken ve çekilenin kendini kısıtlamadığı, doğal pozların verildiği bu fotoğraflar birer günlük niteliğinde idi. Sıradan ailelerin sıradan hayatlarına dair karelerdi. Bu albümlerde seyahat, mezuniyet, nikâh, doğum günü gibi özel günlerin fotoğrafları yer alıyordu. Albümlerin tasarımı da yapan kişinin zevklerine bağlıydı. Bu aile albümleri her oluşturan kişinin kendi seçimine göre bazen sistematik bazen sistematik olmayan bir düzen içermekteydi. Her albüm özeldi, albümün sahibinin kendi hikâyesini, zevklerini, hayatını anlatmaktaydı (Frizot, 1998,

s.679).

Resim 8: Anonim Bir Aile Albümünde Yer Alan, Bir Seyahate Ait Fotoğraflar, yaklaşık 1910-1911,
Kaynak: Amsterdam Rijks Müzesi Koleksiyonu, <https://www.rijksmuseum.nl/en>,
<http://hdl.handle.net/10934/RM0001.COLLECT.554154>, Erişim Tarihi 10.10.2021.

Resim 9: Anonim Bir Aile Albümünde Yer Alan, Bir Nikâha Ait Fotoğraflar, yaklaşık 1910-1911,
Kaynak: Amsterdam Rijks Müzesi Koleksiyonu, <https://www.rijksmuseum.nl/en>,
<http://hdl.handle.net/10934/RM0001.COLLECT.55416>, Erişim Tarihi, 10.10.2021.

6. KODAK'IN KEŞFİ İLE BİRLİKTE DEĞİŞEN FOTOĞRAF ALIŞKANLIKLARI

Kodak, fotoğraf kültürü üzerinde değişikliklere sebep olmuştur. Bazı fotoğraf türleri yok olmuş, bazı fotoğraf türlerine olan ilgi azalmıştır. Şipşak fotoğraf türünün ortaya çıkmasına sebep olmuş, fotoğraf çekme ve çektirme alışkanlıklarını değiştirmiştir. Bir taraftan fotoğrafa olan bakış açısını değiştirirken diğer yandan bir obje olarak fotoğrafın görünürlüğü, insanların hayatındaki yeri ve konumu yeni bir boyut kazanmıştır. Bu bağlamda öncelikle Kodak'ın izlediği reklam stratejisi ve bu reklamlar ile birlikte yarattığı algıyı incelemek yerinde olacaktır: “Kodak ilk planda fotoğraf çekmeyi bir oyun olarak tasarlayarak fotoğraf çekmenin eğlenceli bir uğraş olduğunu önermiştir. Bunu da reklamlar ile insanlara aktarmıştır. 1888-1900 yılları

arasında samimi anları fotoğraflama üzerine gitmiştir” (West, 2000, s. 20).

“Kodak, reklamlarında seyahat rotaları ve noktaları önermiştir” (West, 2000, s.2-38). Kuşkusuz fotoğraf ile seyahat ilişkisi Kodak ile başlamamıştı. Dagerotip ile birlikte 1839 yılında, seyahat fotoğrafçılığı da ortaya çıkmış, bütün dünya kamera ile yeniden keşfedilmeye, arkeolojik alanlar, kentler ve doğal güzellikler fotoğraflanmaya başlanmıştır. 1842-1846 yılları arasında basılan “Excursion Daguerriennes (Dagerotip Gezileri)”nde çeşitli fotoğrafçıların dünyanın farklı yerlerinde çektikleri 112 dagerotipin gravür tekniği ile basılmış baskıları yer almaktadır (Aubenas, 1998, s. 229). Seyahat fotoğrafına Kodak ile birlikte gelen değişim fotoğraf çekme ediminin zahmetinin ortadan kaldırılmasıdır. Artık dünyadaki doğal harikalar ve tarihi yapılar zahmetsizce ve uzun süreçlere gerek kalmadan herkes tarafından fotoğraflanabilecekti.

Kodak'ın üzerinde etkisinin olduğu bir diğer alan “post-mortem (ölüm sonrası)” fotoğraf kültürü üzerinde yaptığı değişikliktir. Ölüm sonrası portreler 19. yüzyıl portre fotoğrafı geleneği içinde çok önemli yer tutmaktadır. Bu fotoğraf türü özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde çok yaygın bir alışkanlıktır. İnsanlar kaybettikleri yakınlarının, hatta hayvanlarının bile dagerotiplerini çekirtmişlerdir (Guyyn, 2008, s. 1164-1167). Kodak ile birlikte bu portre geleneği yok olmaya yüz tutmuştur.

“Kodak insanlarda istediği fotoğraf algısını yaratmak ve var olan geleneği değiştirmek adına güçlü bir reklam kampanyası yürütmüştür. Kodak, keder ve ölüm gibi konuları, post-mortem (ölüm sonrası) fotoğraf çekme ve çekirme kültürünü domestik fotoğraf kültürünü yok etmeye yönelik reklam görselleri hazırlamıştır” (West, 2000, s. 1).

Bunun yanı sıra Kodak'ın yaptığı en önemli değişim ise geçmişi fotoğraflar yolu ile oluşturma ve geçmişi hatırlamayı da kökünden değiştirmiş olmasıdır. Fotoğraflar artık “nostaljiyi destekleyen birer araç” olmuşlardır (Sontag, 2008, s. 32). Kodak “fotoğrafları bir hasret mekânı olarak kullanmayı ve görmeyi insanlara öğretmiştir” (West, 2000, s. 5).

Kodak markasının alakalı olduğu bir başka önemli kavram ise “boş zaman/boş zaman faaliyeti (leisure)” kavramıdır. Kodak reklamlarda orta sınıf Amerikalılara hitap eden bir hobi olarak sunulmuştur. Kodak, diğer orta sınıf hobileri ile birlikte yer almıştır (West, 2000, s.40).

Kodak, stüdyo fotoğrafı geleneğinde de köklü değişikliklere sebep olmuştur. Kodak ile stüdyoya gitme geleneği azalmıştır. Stüdyoda eski ağır hantal fotoğraf makinelerinin karşısında uzun süre belirli pozlarda durmak zorunda kalan insanların yerini artık kamusal alanlarda özgürce poz veren insanlar almaya başlamıştır. Böylece insanların hayatına objektif karşısında yaptıkları yeni hareketler, mimikler ve jestler girmiştir. Poz verme kültürü de değişmiştir.

19. Yüzyılda, fotoğrafın keşfi ile dagerotipi ilk deneyenlerin fizikçi, kimyager, optikçi ve mühendis olan erkek bilim insanları olduğu görülmektedir. Dagerotipçinin otuzlarının ortasında olan, profesyonel eğitim ve deneyime sahip olan, en azından sanatsal eğilim ve teknik bilgiye sahip olan burjuva bir erkek olduğu fotoğraf tarihine bakıldığında açıkça görülmektedir (Starl, 1998, s. 44). Bu durum 19. yüzyıl boyunca değişmemiştir. Dagerotip stüdyolarında çeşitli aşamalarda çalışan kadınların olduğu bilinmektedir, eşleri öldükten sonra bu stüdyoları yöneten kadın fotoğrafçılar da vardır. Anna Atkins (1799-1871) ve Julia Margaret Cameron (1815-1879) gibi kadın fotoğrafçılar da çalışmaları ile fotoğraf tarihinde iz bırakmışlardır ancak Kodak ile fotoğrafın üretim sürecinde kadınlar tam anlamı ile yer almaya başlamıştır. “Kodak ile birlikte

iyi eğitilmiş ve zengin bir erkek uğraşı olan fotoğraf artık orta sınıf bir kadın uğraşı haline de gelmiştir” (West, 2000, s. 40-41). Kodak, “Kodak Girl (1893)” reklam kampanyası ile birlikte gezen ve fotoğraf çeken özgür kadın profili yaratmış, kadınların fotoğrafa yönelmelerinde bu reklamlarının büyük payı olmuş, fotoğraf sadece bir erkek uğraşı olmaktan tamamen çıkmıştır (Resim 10).

Resim 10: 1893 Yılında Yayımlanan Kodak Girl Reklamı.

Kaynak: <https://www.kodakgirl.com/kodakgirlsframe.html>, Erişim tarihi 10.10.2021

Kodak'ın değişikliğe sebep olduğu bir diğer alan fotoğraf sanatıdır. Fotoğrafı bireysel ifade aracı ve zanaat olarak gören bir grup fotoğrafçı Kodak'a ve onunla üretilen şipşak fotoğraflara karşı çıkmışlardır. Seri ve kolay fotoğraf elde etme sürecine karşıt olan bir fotoğraf anlayışının var olması gerektiğini savunmuşlardır. Kendilerinin fotoğraf anlayışının bireyselliklerini ön plana çıkarmak olduğunu vurgulamışlardır. Bu fotoğrafçılar, fotoğraf filmi ve kâğıt üzerinde müdahale yapabileceklerini belirtmişlerdir. Bu düşüncedeki fotoğrafçılar Resimselcilik (*Pictorialism*) akımı altında birleşerek Avrupa ve Amerika'da “gum bikromat” gibi teknikler kullanarak resme benzeyen fotoğraflar üretmeye başlamışlardır. Negatif ve baskıların üzerine çizme, kazıma gibi çeşitli manipülasyonlar uygulamışlardır (Taylor, 2008, s. 1126-1131). Resimsel fotoğraf böylece Kodak ve şipşak fotoğraf çılgınlığının karşısında alternatif olarak yer almıştır. Resimselcilik üslubu günümüzde de dijital fotoğrafın karşısında yer alan bir alternatif üretim alanı olarak varlığını sürdürmektedir.

SONUÇ

Kodak, fotoğraf tarihinde bir dönüm noktasıdır. Fotoğraf, Kodak ile birlikte zanaat olmaktan çıkmış, fotoğrafın çekme/çekilme/saklama şekilleri ve onu tüketim biçimi kökten değişmiş, fotoğrafta yeni bir dönem başlamıştır. Bunda teknik olarak artık fotoğrafın çok kolay bir uğraş haline gelmesinin önemi büyüktür. Bu kolaylık, birçok sonucun gerçekleşmesine sebep olmuştur. Fotoğraf artık tüm orta sınıfın uğraşı ve sıradan insanın hobisidir. Kodak ile amatör fotoğraf yeniden tanımlanmıştır. Şipşak fotoğraf türünün gelişimi ve yayılımı gerçekleşmiştir. Fotoğrafın üretim ve tüketim yoğunluğunun bir sonucu olarak aile albümleri yaygınlaşmış, bu albümler birer kişisel bellek verileri olarak her ailenin hayatında görülmeye başlanmıştır.

Kodak, fotoğrafa dair yeni algılar ve kullanım alanları yaratmış, diğer yandan fotoğrafın sanatsal bir davranış aracı olarak kullanılmasına zemin hazırlamıştır. Fotoğraf sanatının gelişimine yardımcı olmuştur.

Kodak'ın fotoğraf kültürüne katkısı günümüzde de sürmektedir. Kodak, günümüzde analog ve dijital fotoğraf makineleri ve yazıcılar gibi çeşitli fotoğraf çekme ve basma ürünleri tasarlamaktadır. Diğer yandan analog fotoğraf filmleri, analog “kullan at şıpsak fotoğraf makineleri”ni piyasaya sürmekte, fotoğraf çekme ve çekilme kültürüne zenginlik katmaya devam etmektedir. Kuşkusuz tüm bu konular ayrı bir çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aubenas, S. (1998). The Photography in Print: Multiplication and Stability of the Image, M.Frizot (Ed.), A New History of Photography içinde (s. 225-232). Könemann.
- Batchen, G. (2001). Each Wild Idea: Writing, Photography, History. MIT.
- Crary, J. (2004). Gözlemcinin Teknikleri: On Dokuzuncu Yüzyılda Görme ve Modernite Üzerine. (E.Daldeniz.Çev.). Metis.
- Davenport, A. (1999). The History of Photography: An Overview. University of New Mexico.
- Frizot, M. (1998). A New History of Photography. Könemann.
- Gernsheim, H., Gernsheim, A. (1955). The History of Photography from the Earliest Use of the Camera Obscura to the Beginning of the Modern Era, Oxford University.
- Green, B.C. (2008). Wet Collodion Negative. J. Hannavy (Ed.) *Encyclopedia of Nineteenth-Century Photography* içinde (s. 1485-1486). Taylor&Francis Group.
- Guynn, B.A. (2008). Postmortem Photography. J. Hannavy, J. Ed. *Encyclopedia of Nineteenth Century Photography* içinde, (s.1164-1167). Taylor&Francis Group.
- Harding, C. (2008). Kodak. J. Hannavy (Ed.) *Encyclopedia of Nineteenth-Century Photography* içinde (s. 802-804). Taylor&Francis Group.
- Henisch, B.A., Henisch, H.K. (1994). The Photographic Experience 1839-1914: Images and Attitudes. Singapore.
- Hirsch, R. (2000). Seizing the Light: A History of Photography. McGraw-Hill.
- Jenkins, K. (2006). Brownie. L. Warren (Ed.), *Encyclopedia of Twentieth Century Photography* içinde (s. 173-175). Taylor&Francis Group.
- Lemagny, J.C., Rouille, A. (1987). A History of Photography: Social and Cultural Perspectives, (Translated J. Llyod). Cambridge University.
- Marien, M. W. (2014). Photography: A Cultural History, Fourth Edition. Laurence King.
- Newhall, B. (1982). The History of Photography: From 1839 to the Present, Graphic Society Book.
- Roseblum, N. (1997). A World History of Photography. Cross River, Abbeville.
- Sontag, S. (2008). Fotoğraf Üzerine. (R. Akçakaya Çev.). Altıkırkbeş.
- Starl, T. (1998), A New World of Pictures, M. Frizot (Ed.), *A New History of Photography*

içinde (s. 32-58), Könemann.

URL 1. Developing Tanks.

https://www.photomemorabilia.co.uk/Paterson/Developing_Tanks/Tank_History.html, Erişim tarihi 10.10.2021.

Taylor, J. (2008). Pictorialism. J. Hannavy (Ed.) *Encyclopedia of Nineteenth- Century Photog raphy içinde* (s. 1126-1131). Taylor&Francis Group.

Waggoner, D.(2007). Photographic Amusements 1888-1919. S. Greenough, D. Waggoner (Ed.), *The Art of the American Snapshot 1888-1978: from the collection of Robert E. Jackson içinde* (s. 7-73). Princeton University.

West, N. M. (2000). Kodak and the Lens of Nostalgia. University Press of Virginia.

Zuromskis, C. (2006). Vernacular Photography. L. Warren (Ed.), *Encyclopedia of Twentieth Century Photography içinde* (s. 1610-1616). Taylor&Francis Group.

Zuromskis, C. (2013). Snapshot Photography: The Lives of Image. MIT.

GÖRSEL KAYNAKÇASI

Resim 1: Kodak'ın İlk Reklamı, 1888.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8e/You_press_the_button%2C_we_do_the_rest_%28Kodak%29.jpg, Erişim Tarihi: 10.10.2021

Resim 2: Kodak'ın İlk Modelleri İle Çekilen Bir Fotoğraf Örneği.

The Scraps Album, Compiled by Johanna Margaretha Piek (RP-F-F01198), <http://hdl.handle.net/10934/RM0001.COLLECT.266992>, Amsterdam Rijks Müzesi Koleksiyonu, Erişim Tarihi: 10.10.2021

Resim 3: İlk Kodak Fotoğraf Makinesi.

http://www.earlyphotography.co.uk/site/entry_C265.html#C995, Erişim Tarihi 10.10.2021

Resim 4: İlk Kodak Fotoğraf Makinesi ve Bu Makine ile Üretilen Fotoğraflar, 1888.

Kaynak: http://www.earlyphotography.co.uk/site/entry_C265.html#C995, Erişim Tarihi: 10.10.2021.

Resim 5: Pocket Kodak Kamera ve Bu Makine ile Çekilen Bir Fotoğraf

Kaynak: Fotoğraf Yazara Ait, Everyone A Photographer adlı sergide çekilmiştir. Rijks Müzesi, Amsterdam 2019.

Resim 6: Albertus Pieterse, Genç Bir Kadının Portresi, Dagerotip, 1840-1860

Kaynak: Amsterdam Rijks Müzesi Koleksiyonu, <https://www.rijksmuseum.nl/en>, <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-F-F14459-A>, Erişim Tarihi 10.10.2021.

Resim 7: Bir Kabine Kart Örneği,

Kaynak: Burcu Böcekler Koleksiyonu.

Resim 8: Anonim Bir Aile Albümünde Yer Alan, Bir Seyahate Ait Fotoğraflar, yaklaşık 1910-1911,

Kaynak: Amsterdam Rijks Müzesi Koleksiyonu, <https://www.rijksmuseum.nl/en,http://hdl.handle.net/10934/RM0001.COLLECT.554154>, Erişim Tarihi 10.10.2021.

Resim 9: Anonim Bir Aile Albümünde Yer Alan, Bir Nikaha Ait Fotoğraflar, yaklaşık 1910-1911,

Kaynak: Amsterdam Rijks Müzesi Koleksiyonu, <https://www.rijksmuseum.nl/en,http://hdl.handle.net/10934/RM0001.COLLECT.55416>, Erişim Tarihi, 10.10.2021.

Resim 10: 1893 Yılında Yayımlanan Kodak Girl Reklamı,

Kaynak: <https://www.kodakgirl.com/>